

Тарихий-маданий туристик салоҳиятидан фойдаланиш самарадорлигини баҳолаш усулларини такомиллаштириш

Собир Худойбердиевич Махмудов
maxmudovsobir48@gmail.com

Самарқанд тиббиёт университети
Севинч Қобилжон қизи Холмўминова
Самарқанд вилояти, Жомбой тумани, 14-мактаб

Аннотация: Мақолада тарихий-маданий туристик салоҳиятдан фойдаланиш самарадорлигини баҳолашни такомиллаштириш зарурияти асослаб берилган.

Калит сўзлар: турист, туристик объект, туристик ресурс, самарадорлик, туристик инфратузилма, даромад, бандлик, аҳоли турмуш даражаси, туристик хизмат

Improving the methods of evaluating the effectiveness of the use of historical and cultural tourist potential

Sabir Khudoyberdievich Makhmudov
makhmudovsobir48@gmail.com

Samarkand Medical University
Sevinch Kabiljon лшыш Kholmuminova
Samarkand region, Jomboy district, School №14

Abstract: The article substantiates the need to improve the evaluation of the effectiveness of the use of historical and cultural tourist potential.

Keywords: tourist, tourist object, tourist resource, efficiency, tourist infrastructure, income, employment, standard of living of the population, tourist service

Туризмнинг тез суръатлар билан ривожланиши ва ижтимоий-иқтисодий тараққиётнинг асосий омилларидан бирига айланиши умумжаҳон тенденцияси ҳисобланади. Туризм соҳасига нисбатан тобора ортиб бораётган эътибор ва эътиқод нафақат унинг юқори ўсиш суръатларини намойиш этаётганлиги, балки ушбу соҳанинг иқтисодиёт бошқа соҳа ва тармоқларининг амал қилишига кучли таъсир кўрсатиши, яъни мультипликатив самара бера олиш

қобилияти билан белгиланади. Шу сабабли ҳар қандай мамлакат мавжуд имкониятларидан унумли фойдаланиб, туризм соҳасини жадал ривожлантиришга интилади. Ўзбекистон ҳам туризмни ривожлантириш ва ундан салмоқли ижтимоий-иқтисодий самара олиш учун улкан имкониятларга эгадир. Унинг Самарқанд, Бухоро, Хива каби шаҳарлари бутун дунёга машҳурдир. Туризмни ривожлантиришда Ўзбекистон тарихи ва маданияти асосий роль ўйнайди. Ўзбекистонда табиат иқлим шароитлари қишин-ёзин саёҳатчиларни қабул қилиш имкониятини беради. Жаҳон мамлакатлари қаторида Ўзбекистон ҳам ўзининг узоқ ўтмишига ва бетакрор бой табиатига эга. Шунингдек, Ўзбекистон тарихи халқимизнинг жаҳон илми ва маданияти ҳазинасига муносиб ҳисса қўшган бутун оламга машҳур буюк алломаларимиз - Муҳаммад Мусо ал-Хоразмий, Абу Наср Фаробий, Аҳмад ал - Фарғоний, Абу Али ибн Сино, Абу Райҳон Беруний, Муҳаммад ибн Исмоил ал-Бухорий, Абу Исо ат-Термизий, Баҳоуддин Нақшбанд, Амир Темур, Мирзо Улуғбек, Алишер Навоий, Бобур ва бошқа юзлаб бобоқалонларимиз билан қанча фахрланса арзийди. Демак, Ўзбекистон ташқи туризмни ривожлантиришда катта салоҳиятга эга ва шу туфайли юқори рақобатбардошликни таъминлашга қодир бўлган мамлакатлар қаторига киради. Бу, ўз навбатида, мамлакатда мавжуд улкан туристик салоҳиятни ишга солишни ва ундан мамлакат тарайёти йўлида самарали фойдаланишни тақозо этади.

2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида туризм индустриясини жадал ривожлантириш, иқтисодиётда унинг роли ва улушини ошириш, туристик хизматларни диверсификация қилиш ва сифатини яхшилаш, туризм инфратузилмасини кенгайтириш чоралари белгиланган¹. Шунингдек, 2019-2025 йилларда Ўзбекистон Республикасида туризм соҳасини ривожлантириш Концепциясига асосан аниқ чора-тадбирлар дастури ҳам ишлаб чиқилган².

Мазкур Концепциянинг таркибий қисми ҳисобланган тарихий-маданий туризмни ривожлантириш мамлакатимиз бой тарихий-маданий ресурслари салоҳиятидан моҳирона ва самарали фойдаланиш, тарихий ва маданий меросни асраб-авайлаш, ва муҳофаза қилишни назарда тутади. Туризм салоҳиятини билмай туриб, туристик объектларнинг потенциал имкониятларини тарихий-маданий туризмни янада ривожлантириш бўйича илмий асосланган хулосалар ва илмий-амалий тавсиялар ишлаб чиқишимиз, тўғри қарорлар қабул қилишимиз мумкин эмас. Тарихий-маданий туризмни ривожлантиришга

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисидаги» 4947-сон Фармони.

² Ўзбекистон Республикасида туризмни жадал ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 5 январдаги пф-5611-сон Фармони

комплекс ёндашиш, замонавий сайёҳлик инфратузилмаси объектларини шакллантириш, ҳудудлардаги мавжуд салоҳиятдан тўлиқ ва самарали фойдаланиш бугунги куннинг долзарб масалаларидан бири ҳисобланади. Шу сабабли туризмнинг, жумладан тарихий-маданий туризм салоҳиятидан фойдаланиш самарадорлигини тадқиқ этиш муҳим аҳамият касб этади.

Тадқиқотчи Е.С.Гринфельд ва Н.О.Тельповалар минтақа тарихий-маданий салоҳиятини тавсифлашда индексларда ифодаланган 4 та алоҳида турли баҳолаш кўрсаткичлардан ташкил топган интеграл кўрсаткичдан фойдаланишни таклиф қилган³:

1. Моддий тарихий-маданий ва табиий мерос;
2. Номоддий маданий мерос;
3. Ҳудуднинг эстетик жозибадорлиги;
4. Маданий муассасалар билан таъминланганлик.

Бунда ўтмиш меросининг турли тарихий ёдгорлик объектларида шаклланган моддий кўринишдаги иншоотлар ҳамда унинг номоддий шакллари (ўтмишда амал қилган, лекин ҳозирги замонда ҳам сақланиб қолган ва қўллаб-қувватланаётган маданий мерос) билан бир қаторда, интеграл кўрсаткич таркибига ҳудуднинг эстетик жозибадорлиги ва маданият муассасалари билан таъминланганлик индексларининг киритилганлиги диққатга сазовор. Бизнингча, ландшафтларнинг юқори эстетик сифати ва жозибадорлиги тарихий-маданий туристик салоҳиятни юскалтиришга ва ундан фойдаланиш самарадорлигини оширишга катта ҳисса қўшади, туристик оқимларнинг кўпайишига рағбатлантирувчи таъсир кўрсатади. Замонавий маданий муассасаларнинг ривожланганлик даражаси ўтмишнинг моддий ва маданий меросини ҳозирги замон тилида саҳналаштириш, ўтмиш ва ҳозирги замон тилида маданиятни ўзаро уйғунлаштириш ва шу орқали туризмни ривожлантиришга хизмат қилади.

Аммо, бизнинг назаримизда тарихий-маданий объектлар салоҳиятидан фойдаланиш самарадорлигини аниқлашда юқорида номлари келтирилган олимларнинг таклиф этилган усуллари етарли эмас. Тарихий-маданий объектлар салоҳиятидан фойдаланиш самарадорлигини аниқлаш мураккаб ижтимоий-иқтисодий ҳодиса. Уни ҳисоблашда тарихий-маданий туризм салоҳиятини ошишига таъсир этувчи омилларни ҳам ҳисобга олиш лозим. Масалан, туристик корхоналар салоҳиятини (кадрлар салоҳияти, молиявий салоҳияти, техник салоҳияти), меҳмонхоналар ва уларнинг ўринлар сонини, тарихий-маданий объектларнинг фойдаланилаётган ва фойдаланилмаётган

³ Гринфельд Е.С., Тельпова Н.О. Оценка историко-культурного потенциала муниципальных районов субъекта Российской Федерации (на примере Вологодской области) // Вестник науки и образования. -2007., №4-С.12-23.

қисмларини (фаол ва нофаол), тарихий-маданий ресурсларнинг аниқланганлик ва аниқланмаганлик даражаларини, тарихий-маданий ёдгорликлар ҳолатини (тикланадиган ва тикланмайдиган) ҳам инобатга олиш лозим. Шунингдек, тарихий-маданий туризмнинг салоҳиятидан фойдаланиш самарадорлигини аниқлашда асосий ёндашув объектга ташриф буюрган туристлар сонини ушбу объектнинг туристларни қабул қилиш имкониятлари билан таққослашдан иборат бўлмоғи лозим. Шулардан келиб чикиб, тарихий-маданий туризм салоҳиятидан фойдаланиш самарадорлигини аниқлаш усуллари сифатида тарихий-маданий ёдгорликлар майдонига тўғри келадиган туристлар сони, шунингдек, туристларнинг мавсумий ташрифлари, бир аҳоли сонига тўғри келадиган туристлар сони, сайёҳлик компаниялар сони ва фаолияти, туристларнинг ташриф вақтлари ҳам таҳлил этилиши ва унинг натижалари ҳисобга олиниши лозим.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш буйича Харакатлар стратегияси тўғрисидаги» 4947-сон Фармони.

2. Ўзбекистон Республикасида туризмни жадал ривожлантиришга оид кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 5 январдаги пф-5611-сон Фармони

3. Тхамитлокова Ю.О. Ресурсный потенциал туристско-рекреационной сферы: формирование, оценка и инструменты развития. 08.00.05 – экономика и управление народным хозяйством (рекреация и туризм) АВТОРЕФЕРАТ диссертации на соискание учёной степени кандидата экономических наук. Нальчик – 2017.

4. Гринфельд Е.С., Тельпово Н.О. Оценка историко-культурного потенциала муниципальных районов субъекта Российской Федерации (на примере Вологодской области) // Вестник науки и образования.-2007., №4-С.12-23.

5. Тагаев Б.А. Туристтик салоҳият ва унинг имкониятларидан самарали фойдаланиш истиқболлари (Тошкент вилояти мисолида). Иқтисод ва молия №5. 2015 йил.

6. Махмудов С. Х. ТУРИСТИК ОБЪЕКТЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА ДАВЛАТ ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИК ШЕРИКЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ //Интернаука. – 2020. – №. 42-2. – С. 68-69.

7. Махмудов С. Х. и др. ТАРИХИЙ-МАДАНИЙ ТУРИСТИК САЛОҲИЯТИДАН ФОЙДАЛАНИШ САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШ

УСУЛЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ //Итернаука. – 2020. – №. 25-2. – С. 31-32.

8. Makhmudov S. K. UNCONVENTIONAL ASSESSMENT METHODS TO EVALUATE THE POTENTIAL OF HISTORICAL-CULTURAL TOURIST SITES //GWALIOR MANAGEMENT ACADEMY. Jan-March. 21 Vol 11 No.01– С. 62.